

ביאורים

ישנה השפעה של גרמי השמים על העולם שבו אנו חיים. זוהי תפיסה שקיימת בעולם אלפי שנים, והתפתחה לתורה שלמה שנקראת אסטרונומיה. ריה"ל אינו מכחיש תורה זו אלא תוחם אותה. ראשית, ההשפעה של גרמי השמים עוסקת באופן ישיר בצדדים החיצוניים של האדם ולא בעצם אישיותו ובמאורעות חייו. דוגמה בולטת ניתן להביא מאופיים השונה של עמים אשר חיים בארצות הקור ועמים אשר חיים בארצות חמות. אך כל זה אינו נוגע למהותו של האדם ולכיוון שהוא נותן לחייו. בזה אין לכוכבים כל השפעה מה שקובע הוא רק מה שהקב"ה גזר על האדם. את זה אין אנו יכולים לדעת מראש, ולכן כל דבריהם של האסטרונומים על כך שניתן לדעת מה יקרה לאדם ביום מסוים לפי זמן לידתו אינם אלא השערות.

ריה"ל נותן קריטריון מאוד ברור לאסטרונומיה. מה שכתוב בתלמוד ונשען על חכמת ישראל - הוא נכון ואמיתי. אם חכמי ישראל קיבלו זאת - אנו סמוכים ובטוחים שהם בדקו היטב או קיבלו במסורת שידיעה אסטרונומית זו היא נכונה, כמו למשל, מה שהגמרא אומרת [שבת קנו, א] שמי שנולד במזל מאדים - אפשר שיהיה שוחט או מוהל אך ידיעה שאינה מאוששת על ידי חכמי ישראל - היא ידיעה כוזבת שאין לה שום חשיבות.

לפי הסבר זה, מובן שישנם זמנים מסוימים שיותר מסוגלים להידבקות בקב"ה, כמו הימים הנוראים, וכמובן זמני התפילות. אלו רגעים שהתורה וחכמי ישראל מסרו לנו שהם עת רצון, וצריך לנצלם ולהתרומם על ידם.

הרחבות

כוחה של ראייה בכוכבים

תנוח דעתנו על מה שגזפר מחכמת הכוכבים אצל החכמים ז"ל. בכמה מקומות בדברי חז"ל מצינו שהתייחסו לראייה בכוכבים. מצד אחד ראינו בדבריהם כמה פעמים שהחזוים בכוכבים הצליחו לחזות דברים שאכן קרו, אולם, מצד שני, ראייתם של החזוים בכוכבים מוגבלת, כמו שמצינו בדברי רש"י על בלק: "ראש הפעור - קוסם היה בלק וראה שהן עתידין ללקות על ידי פעור ולא היה יודע במה, אמר שמה הקללה תחול עליהם משם, וכן כל החזוים בכוכבים רואים ואינם יודעים מה רואים" [פירוש רש"י לבמדבר כג, כח].

מקור לדברי רש"י מצינו בדברי המדרש בעניין אשת פוטיפר. המדרש שואל מדוע סמכה התורה את פרשת ירידתו של יוסף למצרים ואת מעשה אשת פוטיפר למעשה יהודה ותמר? ומתוך: "ר"ש בר נחמן אמר כדי לסמוך מעשה תמר למעשה אשתו של פוטיפר, מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים, דאמר רבי יהושע בן לוי רואה היתה באסטרונומיה (חזוים בכוכבים) שלה שהיא עתידה להעמיד ממנו בן ולא היתה יודעת אם ממנה אם מבתה" [בראשית רבה פה, ב]. בהמשך שם דורש המדרש בהקשר זה את הפסוק: "החזוים בכוכבים מודיעים לחדשים מאשר יבאו עליך" [ישעיה מז, יג], ודורש: "ר" איבו אמר מאשר ולא כל אשר", כלומר, החזוים בכוכבים יכולים לראות חלק ממה שיקרה ולא כל מה שיקרה.

שאלות לדין

לאור הדברים כיצד נפרש את מאמר חז"ל "אין מזל לישראל"?

איך נדע מה תלוי בנו ומה הוא גורלנו? יש דבר כזה בכלל גורל?

ז **אמר החבר:** אבל אנחנו ככבדי הראיה אשר לא יוכלו לסבל ראית האור ההוא, ולפיכך נסמך על הפקחים אשר קדמונו, היכולים לראותו. וכמו שהפקח אי אפשר לו לראות את השמש, ויורה עליה לזולתו, וילמדו להביט אליה רק בעתות התחלה היום ובמקומות נשקפים שהשמש זורחת עליהם, כן הפקח באור האלהי יש לו עתים ומקומות שבהם יראה האור ההוא, ועתים הן עתות התפלות, כל שכן בימי התשובה, והמקומות הם מקומות הנבואה.

ח **אמר הפנור:** אם כן אני רואה אותך מודה לבעלי השעות והקומות, פחזים בפוככים.

ט **אמר החבר:** וכי אנו דוחים שיש לעליונים רשם בארציים? אדרבה, מודים אנו כי חמרי ההנהיג וההפסד על ידי הגלגל, אבל הצורות על ידי מנהיגו ומנהלו, והשם אותן פלים להעמדת כל מה שירצה מן המותהים, מבלי שגדע פרוטם. והחזוה בפוככים טוען שהוא יודע הפרוט, ואנחנו מכחישים אותו בזה, ונגזר שלא ישיג זאת בשר ודם. ואם נמצא מן החכמה ההיא דבר נסמך אל חכמה אלהית תוריית - נקבלהו, ונזהר תנוח דעתנו על מה שגזפר מחכמת הכוכבים אצל החכמים ז"ל, בצפייה שהוא מובא מלפני אלהי והוא אמת. ואם לא - הרי פלו השערה, וגורל בפשמים, שיתר נאמן ממונו גורל העפר. לפיכך, מי שיראה האורות ההם הוא נביא האמת, והמקום אשר יראה בו הוא המקום הראוי לכון אליו באמת, לפי שהוא מקום אלהי, והתורה אשר תבוא על ידו היא תורת אמת.

אנחנו - ההמון. האור ההוא - ההארה הנבואית. במקומות נשקפים - השתקפות של השמש ולא ראייה ישירה. בעלי השעות - המאמינים שיש שעות מסוימות המסוגלות לדבר מסוים. לעליונים - למערכת המזלות. רשם בארציים - השפעה על המתרחש בעולמנו. חמרי ההנהיג וההפסד - קיום הדברים שבעולם וכיליונם. הצורות - הצורות הרוחניות ומערכת הגלגלים. מנהיגן - ה'. אותן - הצורות. הפרוט - שמזל מסוים מסוגל לדבר מסוים. דבר נסמך וכו' - ידיעות אסטרונומיות המקובלות מחז"ל. גורל העפר - גורל שמטילים כאן בארץ.

